

Toinen Euroopan elämänlaatututkimus

Elinolot, sosiaalinen syrjäytyminen ja henkinen hyvinvointi

Yhteenveto

Johdanto

Sosiaalisesta kehityksestä ja sen arvioimisesta käydyn keskustelun painopiste on muuttunut EU:ssa merkittävästi kahden viime vuosikymmenen kuluessa. Syrjäytymisvaaraa ja sosiaalista eriarvoisuutta käsittelevässä poliittisessa keskustelussa köyhyyden käsite korvataan yhä useammin sosiaalisen syrjäytymisen käsitteellä. Heikko työllisyystilanne ja huonot elinolot heikentävät sekä sosiaalista osallisuutta että sosiaalisia suhteita, ja se puolestaan vaikuttaa Euroopan kansalaisten elämänlaatuun ja vahvistaa heidän kokemustaan sosiaalisesta syrjäytymisestä. Euroopan elin- ja työolojen kehittämissäätiön (Eurofound) vuonna 2007 teettämä toinen Euroopan elämänlaatututkimus (European Quality of Life Survey, EQLS) on laaja katsaus EU:n 27 jäsenvaltion erilaisiin yhteiskunnallisiin tilanteisiin. Tutkimukseen osallistuivat myös Norja sekä ehdokasmaat Kroatia, entinen Jugoslavian tasavalta Makedonia ja Turkki.

Tässä EQLS-tutkimuksen tuloksiin perustuvassa raportissa tarkastellaan elinolojen, sosiaalisen syrjäytymisen ja henkisen hyvinvoinnin välisiä vuorovaikutussuhteita. Siinä tutkitaan sosiaalisen syrjäytymisen kokemiseen vaikuttavia eri tekijöitä ja niiden merkitystä henkiselle hyvinvoinnille. Tällaisia tekijöitä ovat esimerkiksi työmarkkinoille pääsy, tulo- ja elintaso sekä sosiaalisen tuen saatavuus.

Poliittinen tausta

Laajentuneeseen 27 jäsenvaltion EU:hun kuuluu nyt maita, joiden elintaso on huomattavasti alhaisempi kuin aikaisemmassa 15 jäsenvaltion unionissa (EU-15). Monissa 12 uudesta jäsenvaltiosta ja kolmesta ehdokasmaasta on korkea työttömyysaste, paljon köyhyyttä ja heikko sosiaalinen infrastruktuuri. Tämä tilanne on lisännyt EU:n tarvetta kehittää sosiaalisen syrjäytymisen ja köyhyyden torjuntaa koskevaa politiikkaansa.

Poliittisten päättäjien vastuulla on edistää myönteistä muutosta, joka kaventaa näitä jyrkkiä eroja jäsenvaltioiden elinoloissa, sillä ne voivat heikentää EU:n sosiaalista yhteenkuuluvuutta etenkin, jos vertailuryhmänä ovat vauraimmat jäsenvaltiot. Osallisuutta edistävän Euroopan

rakentaminen onkin ratkaisevaa EU:n talouskasvulle, uusien ja entistä parempien työpaikkojen luomiselle sekä sosiaaliselle yhteenkuuluvuudelle asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi.

Keskeiset tulokset

Sosiaalisen syrjäytymisen yleiset suuntaukset

Useimmat Euroopan kansalaiset kokevat olevansa sosiaalisesti integroituneita, sillä 86 prosenttia kyselyyn vastanneista vastasi myönteisesti, kun mitattiin sosiaalista integroitumista. Vastaajista 14 prosenttia ilmoitti kuitenkin kokevansa itsensä melko syrjäytyneeksi ja 2 prosenttia erittäin syrjäytyneeksi. Sosiaalisen osallisuuden taso on korkein 15 vanhassa jäsenvaltiossa ja alhaisin kolmessa ehdokasmaassa ja 12 uudessa jäsenvaltiossa. Syrjäytyneimmiksi itsensä kokivat Bulgarian, Kroatian, entisen Jugoslavian tasavallan Makedonian ja Romanian kansalaiset, kun taas Tanskan, Norjan ja Ruotsin kansalaisten keskuudessa syrjäytymisaste oli keskimäärin alhaisin.

Makroympäristön vaikutus

Kussakin maassa keskimäärin todettu sosiaalisen syrjäytymisen kokemus on vahvasti sidoksissa bruttokansantuotteeseen (BKT). Tämä suhde ei kuitenkaan ole vakio. Joissakin valtioissa, etenkin Skandinavian maissa, sosiaalisen syrjäytymisen kokemus on keskimäärin heikompi kuin esimerkiksi Itävallassa, Belgiassa ja Ranskassa, vaikka kaikilla on sama BKT asukasta kohti. Samoin joissakin vähemmän vauraissa EU:n jäsenvaltioissa, kuten Maltassa, Portugalissa ja Sloveniassa, sosiaalisen integroitumisen kokemus on vahva alhaisesta BKT:stä huolimatta. Myös työttömyys- ja tuloköyhyysaste liitetään sosiaaliseen syrjäytymiseen, tosin jotkin maat näyttävät onnistuvan muita paremmin ylläpitämään sosiaalista integraatiota työttömyyden lisääntyessäkin.

Mikrotason indikaattorit

Puutteellinen elintaso ja taloushuolet voivat olla yhteydessä siihen että henkilö kokee itsensä sosiaalisesti syrjäytyneeksi. Kolmessa ehdokasmaassa ja 12 uudessa jäsenvaltiossa puutteen määrän lisääntyminen voimistaa sosiaalisen syrjäytymisen kokemusta merkittävämmän

kuin 15 vanhassa jäsenvaltiossa. EU:n 15 vanhan jäsenvaltion kansalaiset kokevat kuitenkin itsensä vähemmän syrjäytyneiksi, kun puutetta on saman verran kuin muiden maiden kansalaisilla.

Jokaisessa tutkimukseen osallistuneessa maassa työttömät kokevat todennäköisemmin itsensä syrjäytyneemmiksi kuin eri ammattiasemissa olevat työlliset. Työttömyys näyttää johtavan kaikissa maissa samanaistaiseen syrjäytymisen kokemukseen, vaikka todellisissa elinoloissa voi olla huomattavia eroja. Korkeassa ammattiasemassa olevien ja muiden kuin ruumiillista työtä tekevien vastaajien ilmoittama syrjäytymisen kokemus on yleensä heikempi kuin muiden.

Sosiaalisen tuen merkitys

Euroopan kansalaisten kokemukset mahdollisuuksistaan saada taloudellista tukea vaihtelevat huomattavasti maittain. Vaikka lähes 85 prosenttia vastaajista ilmoittaa saavansa tarvittaessa taloudellista tukea hätätilassa, tämä osuus on kolmessa ehdokasmaassa ja 12 uudessa jäsenvaltiossa yleensä pienempi kuin 15 vanhassa jäsenvaltiossa. Käsitys perheen merkityksestä taloudellisen tuen antajana vaihtelee maittain, sillä kolmessa ehdokasmaassa ja 12 uudessa jäsenvaltiossa alle 60 prosenttia vastaajista mainitsi perheen tärkeimmäksi taloudellisen tuen lähteekseen, kun tämä osuus 15 vanhassa jäsenvaltioissa oli 70 prosenttia. Henkisen tuen saatavuudessa on vähemmän eroja maiden ja maaryhmien välillä. Tärkein henkisen tuen antaja on perhe, jonka kaksi kolmasosa Euroopan kansalaisista ilmoittaa ensisijaiseksi tuen lähteeksi kaikissa maaryhmissä. Henkilöt, joiden saatavilla on taloudellista tai henkistä tukea, eivät yleensä koe itseään yhtä syrjäytyneiksi kuin muut, vaikka heidän elintasonsa olisi yhtä puutteellinen kuin muilla.

Henkinen hyvinvointi

Henkisen hyvinvoinnin korkea taso oli kaikissa maissa sidoksissa BKT:n ilmaisemaan korkeaan vaurautasoon. Tämä voi olla yksi syy siihen, miksi kolmen ehdokasvaltion ja 12 uuden jäsenvaltion kansalaisten ilmoittama henkisen hyvinvoinnin taso on keskimäärin heikempi kuin 15 vanhan jäsenvaltion kansalaisten. Viimeksi mainituissa valtioissa vastaajien ilmoittama henkisen hyvinvoinnin taso oli kuitenkin kaikilla puutteen tasoilla voimakkaampi kuin kolmessa hakijamaassa ja 12 uudessa jäsenvaltiossa.

Maaryhmien välillä on merkittäviä eroja siinä, miten sosiaalinen syrjäytyminen vaikuttaa mielenterveyteen. Kolmessa hakijamaassa sosiaalisen syrjäytyneisyyden kokemus vaikuttaa vain vähän henkisen hyvinvoinnin heikkenemiseen, kun taas 12 uudessa jäsenvaltiossa sen vaikutus on viisi kertaa ja 15 vanhassa jäsenvaltiossa seitsemän kertaa voimakkaampi. Puutteellisen elintason suora vaikutus mielenterveyteen näyttää olevan kaikissa maissa paljon merkittävämpi kuin sen sosiaalisena syrjäytymisenä ilmenevä välillinen vaikutus. Kolmessa hakijamaassa, jotka ovat muita köyhempiä, välillinen vaikutus on kuitenkin suhteellisesti pienempi kuin 12 uudessa ja 15 vanhassa jäsenvaltiossa.

Poliittiset osoittimet

- Sosiaalista syrjäytymistä ilmaisevia virallisia indikaattoreita olisi mahdollisuuksien mukaan täydennettävä subjektiivisilla kyselyillä, joissa mitataan vastaajien kokemuksia sosiaalisesta syrjäytyneisyydestä. Näin voitaisiin määritellä, mitkä eriarvoisuuden osa-alueet vaikuttavat eniten Euroopan kansalaisten elämänlaatuun ja missä olosuhteissa näissä vaikutuksissa voi ilmetä eroja.
- Koulutustason ja ammattitaidon parantaminen sekä vireiden ja monipuolisten työmarkkinoiden kehittäminen kolmessa ehdokasmaassa ja 12 uudessa jäsenvaltiossa tarjoaisi lähtökohdan elinolojen eriarvoisuuden vähentämiseen nykyisten ja tulevien EU-maiden välillä.
- Jotta kaikki työkykyiset pääsisivät työmarkkinoille ja jotta kaikille työmarkkinoiden ulkopuolella oleville voitaisiin taata kohtuullinen peruselintaso, aktiivisten työmarkkinaohjelmien ja tulonsiirtojärjestelmien kaltaisia toimenpiteitä on kehitettävä edelleen johdonmukaisella ja kaikkia osapuolia hyödyttävällä tavalla.
- Sosiaalisella tuella on ratkaiseva merkitys kaikkien kansalaisten sosiaalisen integroitumisen ja henkisen hyvinvoinnin parantamisessa, ja se parantaa puutteellisissa oloissa elävien kansalaisten henkistä hyvinvointia. Sosiaalista tukea edistävien tai ylläpitävien poliittisten toimenpiteiden tarkastelu tulisikin asettaa etusijalle EU:n ja kansallisissa politiikoissa.
- Mielenterveyspolitiikassa olisi tunnistettava puutteellisiin elinoloihin liittyvien psykologisten rasitteiden laajemmat syyt ja puututtava niihin, koska ne voivat lisätä alttiutta vakavammille mielenterveysongelmille, joilla voi olla kalliit seuraukset kasvavien hoitokustannusten takia.
- Maiden olisi pyrittävä hyödyntämään toistensa hyviä käytäntöjä, sillä jotkin valtiot, etenkin Skandinavian maat, kykenevät muita paremmin ylläpitämään korkeaa sosiaalisen osallisuuden tasoa, vaikka niiden yleinen vaurautaso ja nimellinen köyhyys- ja elintaso yksilöä kohti ovat samat kuin muilla.

Lisätietoja

EQLS-raportti *Living conditions, social exclusion and mental well-being* on saatavilla sähköisenä osoitteessa <http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef0988.htm>.

EQLS:n yleiskatsaus sekä tarkempi analyysi tutkimustiedoista ovat saatavilla Eurofoundin verkkosivustolla osoitteessa <http://www.eurofound.europa.eu/areas/qualityoflife/eqls/>.

Teresa Renehan, tiedotusyhteyshenkilö
ter@eurofound.europa.eu